

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НА ЕТАПІ ПЕРВИННОЇ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

THE MODEL FOR THE FORMATION OF EMOTIONAL AND VOLITIONAL STABILITY OF FUTURE OFFICERS AT THE STAGE OF PRIMARY PROFESSIONALIZATION

Стаття присвячена розробці та обґрунтуванню моделі формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України під час їх професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі. Встановлено, що структура моделі включатиме основні блоки (цільово-методичний, змістово-функціональний, суб'єктний, діяльнісний та діагностично-результативний), змістове наповнення яких повністю розкриє та конкретизує процес формування, що моделюється. Визначено, що саме необхідність формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів під час навчання у вищому військовому навчальному закладі постає однією з визначальних передумов їх успішної професійної діяльності, що беззаперечно впливає на здатність до ухвалення управлінського рішення відповідно до об'єктивного оцінювання обстановки та належного рівня опірності негативному впливу позитивних та негативних емоцій. З'ясовано, що теоретико-методологічну основу складають підходи (системний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, контекстний) та принципи (науковості, системності, самостійності, інтегративності, практичної спрямованості та суб'єктності), які визначають підґрунтя дослідження.

У спектрі основної уваги перебуває розкриття виокремлених педагогічних умов, методів та форм, упровадження яких забезпечить формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів під час військово-професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі. Особливістю дослідження постає необхідність створення умов визнання курсанта повноцінним суб'єктом освітньої діяльності вищого військового навчального закладу і формування та розвиток культури суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що складає основу суб'єктного блоку та вказує на специфічні особливості побудови освітньо-виховного середовища вищого військового навчального закладу від закладу вищої освіти.

Розкрито етапи формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів під час їх професійної підготовки, що діагностується через встановлені компоненти (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) та конкретизовані відповідні критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-практичний, діялісно-оцінний).

Доведено, що лише досягнення середнього та достатнього рівнів майбутніми офіцерами, забезпечить досягнення встановленого результату даної структурної моделі, а саме сформованості у них усіх показників емоційно-вольової стійкості.

Ключові слова: курсант, майбутній офіцер, модель, структурна модель, емоції, воля,

емоційно-вольова стійкість, вищий військовий навчальний заклад.

The article is devoted to the development and substantiation of a model for the formation of emotional and volitional stability of future officers of the Armed Forces of Ukraine during their professional training in a higher military educational institution. It has been established that the structure of the model will include the main blocks (target-methodical, content-functional, subjective, activity and diagnostic-resultant), the content of which will fully reveal and specify the process of formation that is being modeled. It is determined that it is the need to form emotional and volitional stability in future officers while studying at a higher military educational institution that is one of the determining prerequisites for their successful professional activity, which undoubtedly affects the ability to make a managerial decision in accordance with an objective assessment of the situation and an appropriate level of resistance to the negative impact of positive and negative emotions.

It is found that the theoretical and methodological basis is made up of approaches (systemic, competence, subjective-activity, contextual) and principles (scientific, systematic, independent, integrative, practical and subjective) that determine the basis of the study.

The focus of the article is on the disclosure of selected pedagogical conditions, methods and forms, the implementation of which will ensure the formation of emotional and volitional stability in future officers during military professional training in a higher military educational institution.

The peculiarity of the study is the need to create conditions for recognizing a cadet as a full-fledged subject of educational activity of a higher military educational institution and the formation and development of a culture of subject-subject interaction, which forms the basis of the subject block and indicates the specific features of building an educational and upbringing environment of a higher military educational institution from a higher education institution.

The stages of formation of emotional and volitional stability of future officers during their professional training are revealed, which is diagnosed through the established components (motivational, cognitive, activity) and the corresponding criteria (value-motivational, cognitive-practical, activity-evaluation) are specified.

It is proved that only the achievement of medium and sufficient levels by future officers will ensure the achievement of the established result of this structural model, namely, the formation of all indicators of emotional and volitional stability.

Key words: cadet, future officer, model, structural model, emotions, will, emotional and volitional stability, higher military educational institution.

УДК 378:355.23(477):159.94 (051)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.2.28>

Окаєвич А.В.,
докт. філос.,
доцент кафедри поведінкових наук
та військового лідерства
Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Тенденції до трансформувannya професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України з огляду на виклики повномасштабного вторгнення російської федерації та необхідності імплементації досвіду країн-членів НАТО обумовлюють пошук нових підходів до системи підготовки курсантів в цілому. Зокрема, в сучасних вимогах успішність офіцера в професійній діяльності визначається двома ключовими положеннями: по-перше, це необхідність виконання завдань, в тому числі бойових, і по-друге, це управління підпорядкованим особовим складом, його навчання та розвиток, а головне – збереження життя та здоров'я. Як засвідчує проведений аналіз досвіду російсько-української війни, в переважній більшості управлінські рішення ухвалюються офіцером в умовах браку часу, відсутності можливості довготривалого обдумування, аналізу та уточнення даних, так як рішення необхідне вже і зараз. А отже, без належного рівня сформованості у нього емоційно-вольової стійкості його рішення будуть або шаблонними, які потенційно передбачить противник, або не враховуватимуть усіх чинників, що мають значення, що і обумовлює актуальність титульної проблеми. Оптимальним шляхом розв'язання питання підвищення ефективності професійної підготовки курсантів, зокрема до формування емоційно-вольової стійкості з урахуванням об'єктивних потреб професії офіцера, вбачаємо використання педагогічного моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові розвідки щодо дослідження емоційно-вольової стійкості вирізняються достатньою варіативністю та системністю, що має відображення у працях таких дослідників – професійна підготовка майбутніх офіцерів (І. Бех, О. Бойко, Н. Вербин, О. Діденко, С. Калаур, О. Капінус, Л. Карамушка, Г. Костюк, Т. Мацевко, М. Нецадим, Д. Погребняк, О. Торічний, В. Шемчук, В. Ягупов та ін.); психологічне забезпечення професійної діяльності офіцерів (А. Балендр, В. Алещенко, С. Миронець та ін.); емоційна стійкість військовослужбовців (Н. Агаєв, О. Блінов, В. Стасюк та ін.); педагогічні аспекти формування вольових якостей майбутніх офіцерів (В. Вдов'юк, О. Герасимов, М. Полянський, В. Юсов та ін.).

Поряд з тим, вагомими є дослідження О. Колісника, В. Рижикова та В. Ягупова щодо виокремлення концептуальних засад підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах заснованих на використанні теорії моделювання. В той час як, М. Нецадим спрямував праці на встановлення методологічних основ, необхідних для розроблення моделі, які є уніфікованими для військових фахівців.

Ми повністю поділяємо думку В. Ягупова, який стверджує, що «педагогічне моделювання дає

можливість створити модель фахівця на основі його компетенцій, обґрунтувати модель професійної компетентності, а також створити модель її формування в процесі здобування професійної освіти» [1, р. 146].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів поставало та відображалось у наукових розвідках та працях багатьох дослідників, проте, відсутність в сучасному науково-педагогічному дискурсі досліджень конкретних шляхів щодо проблематики забезпечення достатнього рівня сформованості емоційно-вольової стійкості обумовлює важливість та необхідність обраної теми статті.

Ціль статті. Теоретичний аналіз проблеми розробки та упровадження моделі формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів, з огляду на відсутність достатнього аналізу та обґрунтування зазначеної теми у педагогічній науці.

Виклад основного матеріалу. Активний розвиток системи військової освіти з огляду на підвищені вимоги до підготовки курсантів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах визначає потребу в поєднанні різних особистісних та професійних знань, а також компетентностей майбутнього офіцера, які він має продемонструвати ще під час професійної підготовки, оскільки часу на професійне становлення під час офіцерської діяльності він не має. Саме специфічні особливості та умови вищого військового навчального закладу, які моделюються, можуть зобразити суттєві елементи процесу формування емоційно-вольової стійкості у курсантів ще на етапі їх первинної професіоналізації, що забезпечить змогу для їх корегування та зміни без суттєвих наслідків на службово-бойову діяльність суб'єкта навчання.

Оскільки, наукова категорія «модель» є основою дефініцією даного наукового дослідження, то важливим є розгляд різних підходів до її сутності:

– «уявна чи матеріальна система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію» (В. Кремень) [3, с. 516];

– «предметна, знакова чи мисленнєва (уявна) система, що відтворює, імітує або відображає якісні визначальні характеристики, тобто принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості чи ознаки об'єкта пізнання (оригіналу), пряме, безпосереднє вивчення якого з якихось причин неможливе, неефективне або недоцільне, і може замінити цей об'єкт у досліджуваному процесі для отримання знань про нього» (Філософський енциклопедичний словник) [6, с. 391];

– «система, що мисленнєво уявляється або матеріально реалізується і, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити

його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт» (А. Теплицька) [5, с. 426].

Доцільним вбачаємо порівняння досліджень військових науковців на трактування сутності модель, що допоможе деталізовано та актуально спрямувати вектор пошуку необхідних підходів дослідження, а саме:

- як візуальна подача спеціально створеного середовища, яке визначає суб'єктні взаємозв'язки між майбутніми офіцерами та викладачами під час їх навчання (Ю. Бец) [2];

- як «графічний засіб, що містить у собі потенційні знання у зазначеній галузі та передбачає наочність, спрямовану на реалізацію мети» (О. Торічний) [4, с. 127].

Проведений В. Ягуповим аналіз вказує, що розуміння та усвідомлення компонентів моделі виховного процесу відбувається через характеристику процесу виховання та підходів до його практичної реалізації під час освітнього процесу [7].

Узагальнюючи дослідження наукових праць, можемо виокремити власне трактування сутності моделі формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів, яке ми розглядаємо як графічне зображення системи з основних об'єктів, що ілюструє основні характеристики оригінального процесу чи явища та має можливість замінити його з метою отримання нової інформації щодо оптимальних шляхів вдосконалення освітнього процесу й організації освітньої діяльності курсантів у вищих військових навчальних закладах через її впровадження.

Педагогічне моделювання процесу формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України ми вбачаємо через створення та проектування структурної моделі її формування під час їхньої професійної підготовки, яка включає в себе основні блоки, зміст, методологічні підходи, принципи, форми, методи та педагогічні умови, що зумовлюють реальні умови педагогічного процесу під час професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Зокрема, кожен з представлених блоків структурної моделі (цільово-методичний, змістово-функціональний, суб'єктний, діяльнісний та діагностично-результативний) має свою внутрішню структуру, послідовність та взаємозалежність із іншими блоками, адже кожен з них реалізується через системну професійну діяльність офіцера у виконанні обов'язків військової служби.

Графічно структурну модель формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів під час навчання у вищому військовому навчальному закладі подано на рис. 1.

Цільово-методичний блок складається з об'єктивної потреби на підготовку компетентних офіцерів Збройних сил України, мети та завдання, а також методологічних підходів (системного, контекстного,

компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного) та принципів, на яких базується дослідження, (науковості, системності, самостійності, інтегративності, практичної спрямованості, суб'єктності).

Змістово-функціональний блок включає в себе методи (метод контекстного навчання, мозковий штурм, обговорення, робота в парах та малих групах), форми (тренінги, самостійна робота, первинна військово-професійна та квазіпрофесійна діяльність, стажування) та педагогічні умови (стимулювання мотивації та активізація пізнавальної активності майбутніх офіцерів до опанування професійними знаннями й вміннями, розвиток професійної суб'єктності майбутніх офіцерів та формування культури суб'єкт-суб'єктної взаємодії у вищому військовому навчальному закладі, упровадження тренінгових технологій формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів), які спрямовані на формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів під час військово-професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі.

Особливо важливими аспектами у процесі підготовки курсанта як майбутнього офіцера виступають – необхідність створення умов визнання курсанта повноцінним суб'єктом освітньої діяльності вищого військового навчального закладу й формування та розвитку культури суб'єкт-суб'єктної взаємодії – що є основою нашого суб'єктного блоку.

Діяльнісний блок охоплює етапи формування емоційно-вольової стійкості, які було розподілено відповідно до особливостей організації освітньо-виховного процесу у вищому військовому навчальному закладі, а саме – 1-й курс навчання (мотиваційний), який полягає у створенні необхідних умов для дослідження вмотивованості курсанта на майбутню професійну діяльність, визначенні усвідомленої потреби формування та розвитку емоційно-вольової стійкості курсантом та проведенні системної та ґрунтовної діагностики наявного рівня її сформованості у курсантів; 2-й курс навчання (когнітивний), що безпосередньо включає діагностику наявних професійних знань та базових умінь професійної діяльності та формування знань щодо умов формування емоційно-вольової стійкості; та 3–4 курси навчання (діяльнісний), які демонструють здатність курсантів до підтримання належного рівня емоційно-вольової стійкості у професійній діяльності та використання знань й умінь під час формування емоційно-вольової стійкості у підлеглих, здатність до саморозвитку емоційно-вольової стійкості.

Основною складовою діагностично-результативного блоку є компоненти сформованості емоційно-вольової стійкості – мотиваційний, когнітивний, діяльнісний; критерії – ціннісно-мотиваційний, когнітивно-практичний, діяльнісно-оцінний, а також відповідні їм показники – ціннісне ставлення до

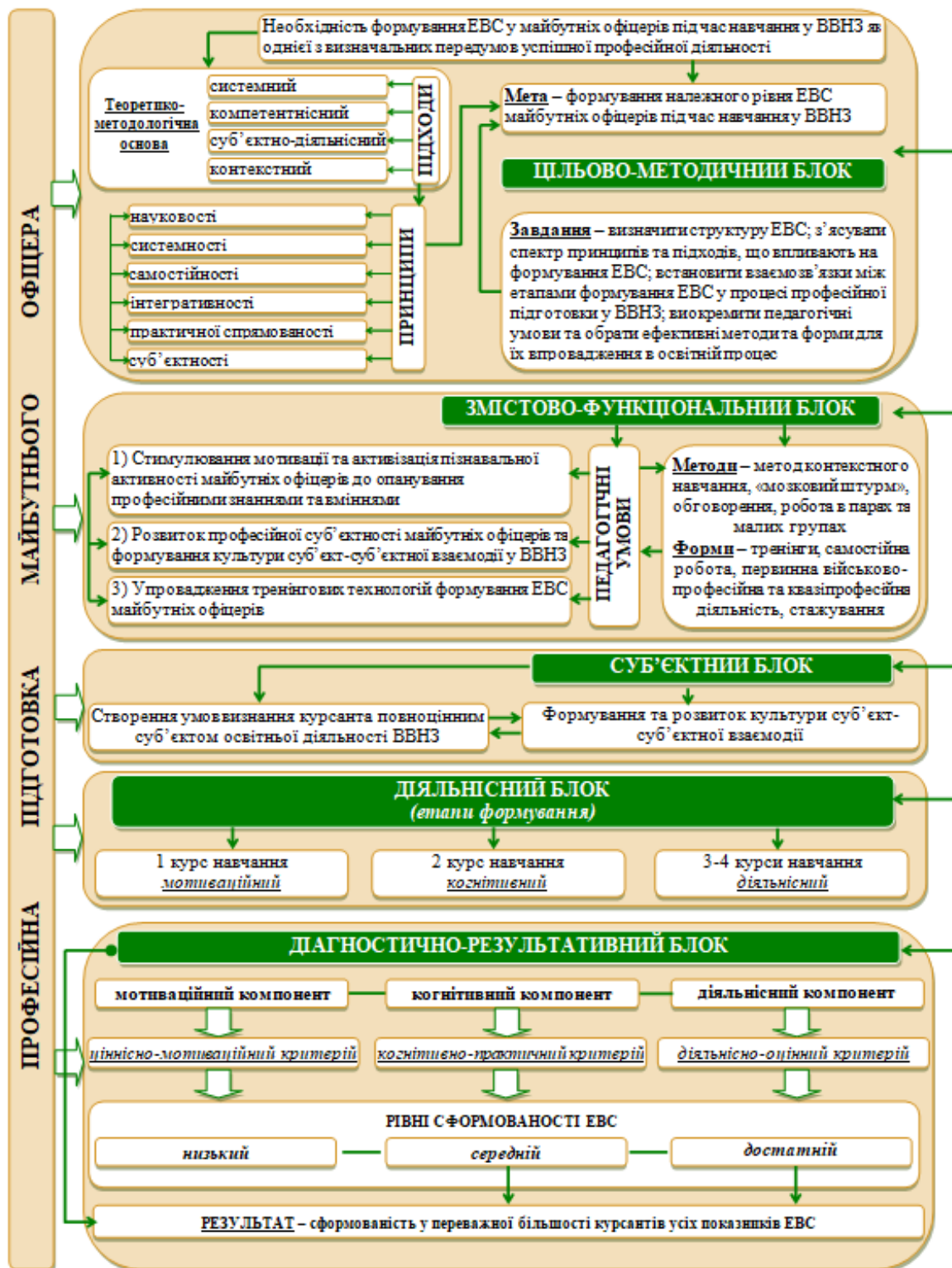


Рис. 1. Структурна модель формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів під час навчання у вищому військовому навчальному закладі

військової служби та професії офіцера, вмотивованість на майбутню професійну діяльність, наявність усвідомленої потреби формування та розвитку емоційно-вольової стійкості, наявність знань та базових умінь професійної діяльності, усвідомлення необхідності формування професійної суб'єктності, наявність знань щодо умов

формування емоційно-вольової стійкості, здатність до підтримання належного рівня емоційно-вольової стійкості у професійній діяльності, здатність до використання знань та вмінь формування емоційно-вольової стійкості у підлеглих, сформованість умінь саморозвитку емоційно-вольової стійкості) та рівні (низький, середній, достатній),

що разом у комплексі забезпечують результат – сформованість у переважної більшості курсантів усіх показників емоційно-вольової стійкості.

Висновки. Підсумовуючи вищезначене, доцільно зазначити, що представлена структурна модель формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів під час навчання у вищому військовому навчальному закладі є структурним та організованим процесом, що беззаперечно включає в себе взаємодоповнюючі елементи та враховує необхідні особливості освітньо-виховного процесу вищого військового навчального закладу, що виступає основою як для цілеспрямованого формування досліджуваної проблематики, так і всієї професійної підготовки майбутнього офіцера. Подальшим вектором нашого наукового пошуку буде пошук практичних шляхів формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України через апробацію запропонованої структурної моделі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Yahupov V. V. Modeling the professional competence of vocational training graduates. *New educational technologies* / ed. Grebelnik O. P.: Institute of Innovative Technologies and Social Development. Kyiv. Vol. 76. 2013. P. 144–152.
2. Бец Ю. І. Формування національної свідомості у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.07. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2011. 20 с.
3. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (голов. ред.). Київ: Юрінком Інтер., 2008. 1040 с.
4. Каушан Т. М. Організація самостійної роботи студентів на основі контекстного навчання. 2012. URL : <http://conferenceipo.mdu.edu.ua/doklad/kaushan.pdf> (дата звернення: 04.01.2025).
5. Теплицька А. О. Модель і моделювання в професійній освіті майбутніх учителів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Вип. 6. 2015. С. 424–432.
6. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. Шинкарука та ін. Київ: Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ, 2002. 742 с.
7. Ягупов В. В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України: автореф. дис.... д-ра пед. наук. 13.00.04. Київ, 2002. 38 с.